

Transkripcia uhorských rodových mien – slovenský komplex?

K problému deformovania histórie

Gábor Hushegyi

Revue o dejinách spoločnosti *História* prostredníctvom svojej jazykovej redaktorky zasiahla do môjho autorského textu (*Úvodník*, 3/2008) spôsobom, ktorý ma podnietil zamyslieť sa nad problematikou slovenskej transkripcie uhorských a maďarských rodových mien. Priznám sa, bolo pre mňa nemilé prekvapenie čítať vo vlastnom texte mená maďarských osobností v tvare, ktorý nikdy osobne nepoužívali. Ved' osoby s menom Ľudovít Košut, František Sečení a Ján Esterházi neexistovali, naopak, kultúrny svet eviduje politika Lajosa Kossutha, zakladateľa štátnej knižnice Ferenca Széchényiho, naše dejiny zas politika medzivojnového a vojnového Slovenska Jánosa Esterházyho.

Nasledovali dve subjektívne reakcie, prvá – mávnutie rukou nad problémom, prečo by som sa mal trápiť nad tým, či slovenskí čitatelia, študenti, poslucháči a historici dokážu podľa priezviska rozlišovať medzi jednotlivými vetvami rodov, či vedia komunikovať s okolitým svetom v danej problematike, ved' slovenská transkripcia sa uplatňuje iba u nás na Slovensku. Prečo by mali vedieť, že János Esterházy bol grófom, a nie kniežatom či arcibiskupom Eszterházy, že zakladateľ dnešnej Štátnej Széchényiho knižnice v Budapešti gróf Ferenc Széchényi je napriek odlišnosti v priezvisku otcom grófa Istvána Széchenyiho. Tieto skutočnosti slovenská transkripcia mien vedome eliminuje, zamlčuje a falšuje – ved' slovakizované formy Esterházi a Sečení nám nič z toho nenaznačujú. Prečo by mali mať návštevníci historických pamiatok, poznačení desaťročiami prepisovania uhorských mien a novými učebnicami, zážitok z úspešnej identifikácie mien osobností na historických nápisoch? Druhá reakcia bola podmienená mojou doterajšou činnosťou, ktorá akcentuje vzájomné prezentovanie oboch národných kultúr, najmä výtvarného umenia: Prečo by sa malo ustúpiť tendenciám, ktoré prispievajú k nedôvere, k neúčte a ku generovaniu ďalších krokov, ktoré môžu logiku tohto myslenia rozšíriť aj na iné oblasti života? Prečo sa neposta-

viť proti nezmyselnosti, povýšenej na úroveň všeobecne vyžadovanej normy?

Chápem však aj konanie redakcie *História*, ved' písanie uhorských mien je kodifikované *Pravidlami slovenského pravopisu* (PSP) z roku 1991 a odchýlka od tejto normy môže mať vážny následok zo strany vydavateľa pre nedodržanie zásad a pravidiel štátneho jazyka. Treba však upozorniť na fakt, že písanie uhorských rodových mien sa napriek PSP nepodarilo zjednotiť ani za posledné desaťročia. Už počas zrodu, ako aj platnosti novej dikcie pravidiel sa vyslovili pochybnosti a nesúhlas tak medzi slovenskými, ako aj maďarskými vedcami, a dnešná nová generácia historikov, archivárov, filológov neraz nechápavo krúti hlavou, čo nám otcovia zanechali.

Definitívne riešenie?

Vráťme sa však do éry komunizmu, lebo korene tohto problému nás zavedú až do 50. rokov 20. storočia, t. j. k počiatku intenzívnych aktivít poslovenčovania uhorských rodových mien. Jednou z prvých oblastí, kde sa slovenská ortografia presadila, bolo práve výtvarné umenie. Tu sa vytváral konštrukt moderného slovenského umenia a v ňom nebolo miesto pre Neslovákov, preto mená ako Mednyánszky alebo Csordák boli poslovenčené na Medňanský a Čordák. Výstupom tejto činnos-

Ľudovít Košut, alebo Lajos Kossuth?

ti bola veľká monografia Mariana Várossa *Slovenské výtvarné umenie 1918 – 1945* (1960), ktorá sa stala prameňom nedôvery medzi maďarskými a slovenskými historikmi výtvarného umenia. Napriek absencii opory v PSP sa obdobné písanie uhorských a maďarských mien vyžadovalo aj od ostatných autorov, najmä od historikov umenia zaoberajúcich sa umením pred rokom 1945. Rovnako sa nezaháľalo v 70. rokoch, t. j. v období normalizácie, a to napriek tomu, že dobová príručka slovenského pravopisu veľmi striktno vymedzila spôsob písania osobných mien: „Mená z jazykov, ktoré používajú latinskú abecedu, sa píše zásadne pôvodným pravopisom.“ Medzi príkladmi sa o. i. uvádzal Lajos Kossuth (i Ľudovít Kossuth), pripúšťalo sa používanie rodného mena a výnimočne priezviska vo vžitej slovenskej podobe, ale iba v prípade významných historických osôb (Cézar, Karol Marx, Krištof Kolumbus atď.). Táto kodifikácia bola platná až do roku 1991, avšak nezabránila novým aktivitám v poslovenčení uhorských a maďarských mien a priezvisk. Medzi najvýraznejšie a najkomplexnejšie patrila práca Jozefa Nováka *Rodové erby na Slovensku I. Kubínyho zbierka pečatí* (1980), ktorá predstavovala teoretickú aj praktickú ukážku novej, komunistickou stranou aj autoritou Slovenskej akadémie vied (SAV) odborenej nacionálnej historio-